

Summary

Rusnak Irina. The Image of Roman Shukhevych and the Soldiers of the Ukrainian Insurgent Army (UPA) in Prose by Ulas Samchuk

The article deals with the analysis of Roman Shukhevych and UPA soldiers image in prose by Ulas Samchuk. The author interpreted the image of Fritz from the story «In a journey...» (1933), the prototype of which was probably the future UPA Commander, the image of Shuka from the novel-reportage «The Sun from the West» (1949) and the image of General Taras from the same non-finished novel (1962); clarified the specifics of creating images of the rebels. In this article the writer's unknown letters from his personal archive have been used.

Key words: *Ulas Samchuk, UPA, Roman Shukhevych, rebel warriors, unfinished novel.*

DOI 10.31909/2663-7103.2019-(5)-13

УДК 821.161.2.09:81'373.232.1

Алла Соколова
(м. Ізмаїл)

ПРИЗВИЩА В АНТРОПОНІМІКОНІ РОМАНІВ ГРИГОРІЯ ТЮТЮННИКА «ВИР» ТА ВАСИЛЯ ЗЕМЛЯКА «ЛЕБЕДИНА ЗГРАЯ»

Прізвища є найважливішими одиницями антропонімічної лексики, оскільки мають великий соціальний та культурологічний потенціал і є основним іменуванням людей у великих колективах. За визначенням Н. Подольської, прізвище – успадковане офіційне іменування, що вказує на приналежність людини до певної родини [8, с. 140]. У художньому творі актуалізуються супровідні прізвищу фактори змістового характеру. Індивідуалізуючи героя за допомогою прізвища, письменник привносить елементи національної, соціальної, психологічної, історичної характеристики. На особливу важливість і вагомість прізвища в художньому тексті вказує Б. Ларін, зазначаючи, що власна назва має бути усвідомленою, значущою, характеризуючою, а не випадковою і невідповідною, якою вона часто буває в дійсності [6, с. 129].

Мета статті полягає у з'ясуванні питомої ваги, основних функцій та специфіки добору й ужитку прізвищ у романах Г. Тютюнника «Вир» та В. Земляка «Лебедина згряя».

Поряд з іншими ономаформами, вживаними у романі Г. Тютюнника «Вир», письменник використовує однолексемну модель, що складається з прізвища. В цьому творі функціонують в ізольованому вжитку 68 прізвищ, які зустрічаються в тексті 894 рази, що становить 16,5 % від загального числа антропонімовжитків. Г. Тютюнник використовує прізвища з метою національної та індивідуальної характеристики персонажів. Вибудовуючи неповторний образ народу, він вихоплював із народного життя імена яскраві, національно колоритні, інколи сам вдосконалював уже існуючі антропоніми або створював зовсім нові імена, максимально наповнені змістом, підпорядковані ідеї художнього твору.

Серед прізвищ, які мають яскраве національне забарвлення, виділяються такі, як Вихор, Гамалія, Горонецький, Голобородько, Корнієнко, Костюченко, Лященко, Овчаренко, Прокопчук, Слободянюк, Хомутенко, Чумаченко. В оформленні таких прізвищ беруть участь типові українські антропоформанти -енк/о/, -юк/-чук.

О. Суперанська стверджує, що роль афіксного елемента при національній співвіднесеності прізвищ значно важливіша від кореневої морфеми [9, с. 79].

Поряд із національно забарвленими прізвищами автор роману вживає іншомовні прізвища, які максимально відповідають основним фонетичним, словотвірним та лексичним особливостям мови нації, до якої належить іменованний персонаж. Наприклад: Абдулаєв, Краузе, Лейба, Манерге, Погасян, Хамраєв, Цівадіс. Про національність героїв можна судити не тільки за прізвищами, але й за іншими ознаками, наприклад, за етнонімами, за мовою персонажа та авторськими коментарями: «*Четвертим ішов грек Цівадіс, красивий, чубатий, зарослий по самі очі чорною бородою, найвищий від усіх у колоні, злодійський бог південного краю*» [10, с. 504]; «*Хтось пустив чутку, що Абдуллаєв походить від старих бухарських купців. Навряд чи то правда, бо він татарин, а не узбек*» [10, с. 532]; «*Німецький полонений обер-лейтенант Краузе, командир одного з батальйонів, з відмороженим обличчям і носом, в мундирі, але вже без хрестів, мерзлякувато гнувся біля жарко натопленої російської печі перед штабістами...*» [10, с. 528]. Як бачимо, іншомовні прізвища добре вписуються в реальний стан речей.

Залучене до системи художньо-виразних засобів, прізвище стає одним із провідних елементів змістової характеристики героя, виповнюється експресивними відтінками. Різноманітні й ситуації використання прізвищ. Нами зафіксовано функціонування антропомоделі «прізвище» у мові автора, в ситуаціях представлення, звертання, у дистактній ситуації.

Уживання автором прізвищ зумовлюється соціальним статусом персонажів, їх віком. Прізвище ще в більшій мірі, ніж ім'я, характеризує соціальний стан персонажа. При виборі прізвищ Г. Тютюнник майстерно використав цю особливість загальнонародної антропонімії. В основі створення певної загальномовної ономастичної ситуації лежить принцип соціального використання власних назв: сукупність ономастичних норм змінюється у часі і просторі, розрізняється для різних соціальних верств та прошарків, але не завжди сприймається носіями мови як реальний мовний факт [4, с. 80].

Прізвища, вжиті в авторському мовленні, вказують на соціальний стан персонажа й відрізняються від інших яскравою соціальною забарвленістю. Наприклад: «*...два розбійники, пограбувавши пана Горонецького, ішли зимою через лід та й заходилися ділити награбоване золото*» [10, с. 142]; «*У райкомі його прийняв перший секретар Корнієнко*» [10, с. 221]; «*Незадовго перед тим, як було поранено Тимка, на командному пункті дивізії був поранений ще один воїн: командуючий армією генерал-лейтенант Овчаренко*» [10, с. 544-545]. Тимко – не генерал, то йому досить особового імені, ще й у розмовній трансформації, а генерал, зрозуміло, названий за прізвищем.

Поряд із соціальною роллю, змінним фактором, що визначає вибір антропонімічних варіантів, є обставини комунікативного акту, які за сферами спілкування можуть бути офіційними та неофіційними. Так, офіційний характер ситуації підкреслює перша зустріч Оксена Гамалії з Дорошем: «– *Голова колгоспу товариш Гамалія? – сміливо запитав він, не перестаючи тільки дивитися на Оксена... – На яку тему ви приїхали читати лекцію? – сухо й неприязно запитав Оксен. – Моє прізвище Дорош, – ввічливо відрекомендувався незнайомець і подав з довгого рукава шинелі свою маленьку білу, майже жіночу ручку*» [10, с. 119-120]. Представлення Дороша відбувається за антропоформулою «прізвище» не лише тому, що це акт знайомства, а й тому, що цей персонаж є приїжджим з міста і має порівняно

високий соціальний статус. Ця особливість впливає на те, що автор уживає саме дану модель, а не модель «повна (офіційна) форма імені», яка є панівною для інших персонажів і в подальшому викладі. Про це свідчить висока частотність ужитку прізвища *Дорош* (381 раз), при цілковитій відсутності його номінації за моделлю «повне ім'я».

На офіційність ситуації вказує, зокрема, перебування комунікантів на нарадах, зборах, де головною формою звертання виступає прізвище: «*А тепер слово має товариш Дорош ... Дорош, зачувши своє прізвище, за військовою звичкою схопився, поправив гімнастерку... – Товариш Гамалія хвастається, що в нього ферма не з гірших, та це не втіха... – Товариш Дорош трохи загнув. Натурально, по його виходить, що ми тут сиділи склали руки, а це ж не так*» [10, с. 139-140]. Інші випадки вжитку антропомоделі теж, як правило, мають офіційне забарвлення: «– *Хто вам сказав, товаришу Дрюк? – він посміхнувся, дивлячись на Оксена*» [10, с. 339]; «*Старий закректав, вийняв якісь папки з шухляди і гукнув у суміжну кімнату: – Товаришко Біла, на хвилину*» [10, с. 339]. У семантичній оцінці антропоформул не останню роль відіграє притаманна зображуваному часові традиція називати «товаришем» будь-яку особу [5, с. 105].

У процесі використання комунікантами моделі «прізвище» чітко виділяються офіційні рольові відношення. Більшість номінацій за прізвищем, використовуваних автором, зустрічаємо там, де Г. Тютюнник описує воєнні події у романі. Як то ілюструє текст твору, етика військового спілкування вимагає антропонімічної конструкції, що складається з прізвища із зазначенням військового звання: «*Лейтенант Колотілов, до комбата!*» [10, с. 530]; «*Так от, брат, сфрейтор Огоньков, вже хазяйська донька тобі побачення призначає*» [10, с. 417]; «– *Чумаченко! – Єсть. – Розвідайте, що на висоті*» [10, с. 346]; «– *Є наказ конфіскувати військове майно. Хамраєв, зніміть сідло*» [10, с. 366]; «– *А ви хто? – зацікавився Оксен, граючи веселими очима. – Капітан Гребешков*» [10, с. 366]. Використання автором цілого ряду прізвищ зумовлене рівністю персонажів, які опинились в одних умовах – на війні. На таке використання прізвищ не впливає соціальний статус персонажів, їх вікові відмінності: «– *Єремєєв, Слободянюк, Разуляєв, Митяй...*» [10, с. 534]; «*І раптом всі щось відчули, зупинилися. Спочатку Погасян, потім Чохов, за ним Огоньков*» [10, с. 358]; «*З Чоховим ішли Чумаченко і Огоньков*» [10, с. 343].

Функціонування моделі «прізвище» знаходимо також і в дистактній ситуації незалежно від того, чи третя особа присутня, чи відсутня: «– *Та ми їм ще в селі говорили, – обізвалися дівчата. – Так он товариш Рева напали: «Здоровий, дожсене»* [10, с. 363]; «– *Ну, наговорилися. Тепер пішли Джемелика брати, – сказав понуро Гнат, при допомозі Оксена накинувши на себе шкiрянку*» [10, с. 215]. Інша ілюстрація вжитку моделі фіксує у мові персонажа ім'я, а в мові автора – прізвище: «– *Микито! Чого ти мовчиш? – скіпався він до понурого Чугая. – Розкажи їм, що за людина Дорош!*» [10, с. 349]. Використана персонажем повна форма іменування підкреслює характерний спосіб звертання між односельцями. Уживання моделі «прізвище» в мові автора вказує на соціальний статус персонажа.

Майже в усіх розглядуваних нами ситуаціях модель «прізвище» має нульову експресію. Але контекст може цей нуль зсунути вгору чи вниз, тобто надати моделі позитивної або негативної експресії. Пор.: «*Тимко здивовано звів на переніссі брови, він уже десь чув цей сміх. Так це ж Коростильов! Їхній трудармієць з другої роти. Ти бач, чим він собі підробляє! Ось чому в нього в торбі завжди є що їсти!*

Ворожить значить? Ворожбитом прикинувся! Ну, послухаю, що ж ти брехатимеш далі!» [10, с. 520]; *«Він нікого не пізнавав. Зате бійці пізнали його. Чугай і Охрім стояли над ним, покидавши пілотки, як над мертвим. – Товаришу Дорош! Гляньте на нас, ми ж з одного села. З Троянівки»* [10, с. 349]; *«Зупинив машину і питає: «Це товариш Горобець співає?» – «Так точно!» – відповідає йому командир дивізії. – «Об'явіть йому персональну подяку од мого імені за хорошу бойову пісню. Я, – каже, – сам заїду послухати, як співає товариш Горобець»* [10, с. 315].

Оцінювальне значення можуть привносити також і прикметники. У своїх дослідженнях Н. Арутюнова виділяє основні прикметники, що є усталенішими, стандартними атрибутами власних назв, які виражають відношення автора мовлення до адресата [1, с. 356]. Наприклад, прикметник *дорогий* вказує на доброзичливе ставлення до персонажа, про якого йде мова: *«– За від'їзд нашого дорогого товариша Дороша»* [10, с. 234].

Таким чином, розглянувши сфери вжитку антропомоделі «прізвище», можна стверджувати, що функціонування у романі переважної більшості прізвищ пов'язане із соціальним статусом персонажа, офіційністю обставин та військовим середовищем.

Уживаючи для розглядуваної моделі термін «прізвище», автор іноді позначає ним двочленну модель, що складається з *імені* (повної чи розмовної форми) та *прізвища*. Випадки вживання такої антропомоделі зустрічаються в ситуаціях представлення: *«– Як твоє прізвище? – Тимко Вихор»* [10, с. 548]; *«– Ваше прізвище? – Микита Чугай»* [10, с. 345]. Такі неадекватні відповіді є свідченням того, що персонажі, які є вихідцями з села, не можуть відділити свого імені від прізвища, і представляються саме так. Це впливає з того, що в сільському середовищі майже відсутні форми іменування рольового партнера прізвищем та представлення селян у формі прізвища. Єдиним способом представлення в сільському середовищі є повна (чи розмовна) форма імені.

У романі В. Земляка «Лебедина зграя» антропомодель «прізвище» активно використовується у полі ономастичних номінацій. За частотністю вона посідає перше місце серед інших моделей – 1168 разів, що становить 29,7 % від кількості усіх антроповжитків роману і належить 103 персонажам. Більшість прізвищ, ужитих автором у романі, має характерне для них національне забарвлення: Джура, Журавський, Лобода, Петровський, Павлюк, Соколюк, Синиця, Тесля, Чуприна та інші. Особливо специфіку української антропонімії представляють прізвища на -енко, що уживаються у творі. Наприклад: Науменко, Терещенко, Харитоненко.

У романі «Лебедина зграя» В. Земляка використовуються також прізвища історичних осіб, що надає зображуваному правдивості, достовірності, оприявнює «риси епохальної конкретності» [7, с. 114]. Серед імен історичних осіб зустрічаються загальновідомі прізвища, а також і ті, що в наш час уже стали маловідомими: Богун, Будьонний, Конецьпольський, Косіор, Мюрат, Скоропадський, Столипін, Тагор та інші.

Добираючи прізвища своїм персонажам, В. Земляк дотримується принципу соціальної мотивації, тобто зважає на вікові, національні, статеві характеристики персонажів, їх приналежність до того чи того соціального прошарку. О. Суперанська говорить, що для кожного соціуму існує особливе стилістичне поле імені поряд з його соціальним полем [9, с. 310]. На соціальний статус персонажа вказують детермінативи, що стоять поряд із прізвищами: *«Ось підійшов до рундучка сам товариш Тесля, секретар райпарткому...»* [3, с. 59]; *«Для підтвердження прихотив папір, підписаний комісаром Криворучка товаришем Гофманом»* [3, с. 107]; *«За*

перебігом слідства стежив сам районний голова товариш Чуприна з Чупринок» [3, с. 109].

Антропомодель «прізвище» В. Земляк використовує з метою уточнення приналежності персонажа до певної родини: *«Тесля прибув до Глинська нещодавно, живе тут поки що сам, без родини, квартирує в одній гарній господині, Варочки Шатрової, як він потім довідався, колишньої офіцерши. Її дівоче прізвище – Снігур. У Глинську ціла вулиця Снігурів, на яку Варя повернулася Шатровою»* [3, с. 77].

Широко представлено антропомодель «прізвище» у ситуаціях спілкування персонажів, зокрема, у звертаннях та у дистантних ситуаціях.

У контактних ситуаціях спілкування неможливе без використання звертань. Сама форма звертання залежить від стосунків між співбесідниками, від типу мовленнєвого спілкування, яким вони користуються. Ужиток прізвищ у ситуаціях звертання не обумовлений соціальним статусом комунікуючих партнерів, обставинами комунікативного акту. Пор. *«– Мені, товаришу Тесля, втрачати нічого»* [3, с. 116]; *«– Середняків не обкладаємо, товаришу Голий. Ідіть»* [3, с. 152]; *«– Його не було серед них... Ні, не було... Затихніть, товаришу Македонський... Се моє останнє слово...»* [3, с. 117].

Звертання за прізвищем до чоловіка вживається навіть у мові дружини персонажа, що не є характерним для сімейних стосунків, де типовою формою звертання виступає ім'я: *«– Лягай спати, Джуро. Мені однак не повірять. Я ж божевільна! З вашої ж ласки»* [3, с. 205]. Такий спосіб називання вказує на відчуженість між персонажами.

У дистантних ситуаціях, де мова йде про осіб, які не беруть участі в спілкуванні, комуніканти вживають прізвища персонажів, що мають вищі соціальні та вікові характеристики: *«Піду до товариша Теслі»* [3, с. 111]; *«– Сам Македонський був на його похороні»* [3, с. 207]; *«– Знаю. Читав у Синиці. На стіні...»* [3, с. 166]; *«– А ось ти приходи сьогодні на нашу вечірку. До Джури»* [3, с. 201]. У ситуаціях офіційного характеру, у присутності великої кількості людей прізвища можуть набувати різних емоційних відтінків. Так, невдоволені маси вигукують прізвище Рубан з негативною експресією: *«Дим стояв на йорданню кілька хвилин, а коли він піднявся й відкрив натовп, то люди побачили, що до хреста когось ведуть зв'язаного, у самій сорочці, в галіфе, чорний чуб колихався на голові від твердої ходи. – Рубан, Рубан!.. – прокотилося по натовпу»* [3, с. 215]. Інша ситуація, де згадувана особа є присутньою, прізвище вказує на повагу до персонажа: *«Я помагав Рубану складати списки, то мушу бути з ним»* [3, с. 219]. Як бачимо, експресивність прізвища може породжуватися контекстом, поза яким вона залишається нульовою.

Таким чином, уживані В. Земляком прізвища у багатьох розглянутих нами ситуаціях використовуються комунікантами з різними соціальними та віковими характеристиками. Антропомодель «прізвище» у процесі спілкування між персонажами може вживатись паралельно з повною формою імені. Так, в одній із ситуацій неофіційного характеру комунікуючі партнери, що є друзями і мають однакові соціальні та вікові характеристики, звертаються один до одного за повною формою імені, а потім за прізвищем: *«А тракторці теж побільшають, і все, Климе, побільшає. Причому скоро. За якийсь рік-другий усе потече сюди інше, більше, вагоміше. До цієї землі треба великих машин. – А я, Максиме, мрію про оту найменшу машину, що буряки проривала б сама, маленьку таку та хитру, як людські руки... Найбільше боявся я, Климе, ну як би тобі сказати, щоб із наших внутрішніх протиріч не скористалася світова контра... – Тепер уже нам нічого не страшно.*

Тепер уже ми на коні... – От за що я люблю тебе, Тесле. А то все у тобі від Краматорська. Від Краматорська, брате-товаришу» [3, с. 265-266]. Як бачимо, у ході розмови повна форма імені заступається прізвищем, що зумовлене зміною теми розмови. Позитивної експресії надає тут моделі звертання *брате-товаришу*. У цій же ситуації один з комунікантів самоіменує себе за прізвищем, що зумовлено ширшим контекстом: *«Ну, вбили б Теслю. Велике діло. Прийшов би ти чи Рубан на його місце»* [3, с. 266]. Тут самоназивання персонажа за моделлю «прізвище» пояснюється тим, що співбесідник теж іменує його так.

Активно функціонують у романі В. Земляка «Лебедина зграя» прізвища у множині, що позначають родини. Як зауважує О. Суперанська, іменування родин – особлива категорія групових антропонімів, яка служить для позначення дрібніших соціальних прошарків, з яких складається людська громада [9, с. 121]. Множина антропонімів є виразником неоднорідної численності. На думку В. Болотова, в цьому полягає умова збереження прізвищем властивостей власного імені навіть у плюральній формі [2, с. 100].

Групові позначення антропонімів у романі належать 35 родинам. Найбільшу кількість ужитків (90 разів) має прізвище *Соколюки*, що використовується письменником для іменування братів – Лук'яна та Данька. Аналіз роману показав, що антропоніми у множині відображають реальну численність, приналежність персонажів до певної родини: *«Валахів так багато, що вони не мали потреби замикатися на ніч і з весни до пізньої осені тримали і надвірні, і сінешні двері навстіж»* [3, с. 250]; *«Лікар був родом із Миргорода, із знаменитої лікарнянської родини Шамрайів, предок яких нібито лікував ще батька самого Гоголя»* [3, с. 119]; *«Він платить Снігурам (дівоче прізвище Варі) за квартиру і за харчі, а мешкає в окремій кімнаті»* [3, с. 123]; *«...козаки Скоромні, з яких вони ведуть свій рід, складали колись «грізну сотню» в Івана Богуна»* [3, с. 222].

Форми множини власних імен-персонажів літературних творів – досить яскравий засіб типізації, пов'язаний з вираженням позитивних чи іронічних оцінок. На це вказують ужитки таких форм в авторському мовленні та у дистактних ситуаціях: *«І там, на місяці, брат підняв на вила брата за землю. Чи є там своя історія, свої Бубели і Рубани, і чому це пси виють на місяць?»* [3, с. 184]; *«Думала собі – невже колись світ зубожіє, почнуться в нім самі Явтушки й знеплодяться такі, як Соколюки»* [3, с. 89]. *«А про Соколиків навіщо питати, хіба від них чекати добра, коли брат пішов проти брата»* [3, с. 249]. Такі форми іменування у мовленні виступають у функції характеристик. Так, один з персонажів роману у неофіційній ситуації спілкування вживає цілий ряд прізвищ у множині, виражаючи в такий спосіб своє негативне ставлення: *«– Аджє за винятком Бубели, котрий мав невеликий хутір ще з часів Столипіна, всіх їх Павлюків, Гусаків, Раденьких, Явтухів, Бугів, Северинів, Паньків, Кочубейів... – сплодила на світ нова влада, наша, Савко, з тобою влада!»* [3, с. 181]; *«Тут диктатура Бубел, Павлюків, Раденьких. Була, є і буде. В кого гроші – той і править Вавилоном»* [3, с. 166]. Як бачимо, у складі перераховувань такі форми набувають особливої виразності.

У романі маємо ужиток прізвищ у множині в ситуаціях звертання: *«– Скоромні. Дорога кожна хвилинка...»* [3, с. 223]; *«Скоромні! Стійте!» – заволав Рубан, але тим лише додав хлопцям снаги...»* [3, с. 226]. В іншій ситуації неофіційного характеру один з персонажів використовує форму *Соколюки*, вказуючи на приналежну його родині особливість: *«Ну, що Соколюки без коней? Однаково, що Фабіян без цапа»* [3, с. 195]. Такий спосіб самоіменування зумовлений використанням форми *Соколюки* у

мові матері персонажа, що саме вживає цю форму в його присутності: «А звідки ж у Данька конокрадство? – поцікавився Лук'ян. – Соколюки тут ні при чім. То я винна. В моєму роду була колись ця хвороба. Діда мого чумаки вбили. Волів крав на чумацькій дорозі...» [3, с. 38].

Отже, форми множини в романі В. Земляка «Лебедина згряя» застосовуються автором у різноманітних ситуаціях спілкування і становлять індивідуально-авторську прикмету використання антропонімів. Поза контекстом іменування родин не мають експресивних чи емоційних конотацій, що на думку В. Болотова є лише виявом однієї з мовних тенденцій: мовної економії [2, с. 103]. На активне використання письменником антропомоделі «прізвище» вплинула етикетна організація способів іменування осіб, притаманна зображуваному в романі часі.

У цілому Г. Тютюнник та В. Земляк досить активно використовують антропомодель «прізвище», але кількісні показники ужитку цієї моделі у романі В. Земляка вищі, ніж у Г. Тютюнника (1168 разів проти 894). На відміну від Г. Тютюнника, який лише 4 рази вживає прізвища у множині для позначення родин, В. Земляк використовує такі форми щодо 35 родин.

Обидва автори застосовують прізвища у своїх творах з метою соціальної, національної, професійної характеристики персонажів. Типові звертання у романі Г. Тютюнника обумовлені офіційністю ситуацій, етикою військового спілкування. В. Земляк уживає прізвища у ситуаціях різного характеру, не зафіксовано лише ситуації представлення. У В. Земляка прізвище виходить на перше місце через частотне використання прізвищ не лише у ситуаціях офіційного характеру, а й на побутовому рівні. В. Земляк показав загальні тенденції описуваної в романі епохи (20-30 роки – створення комун на селі). Уживані письменником прізвища слугують у романі позначенням цілком конкретних чи більш-менш конкретних денотатів-персонажів роману або згадуваних осіб.

Як бачимо, функціонування моделі у романах має свої особливості, що залежать від зображуваних ситуацій у творах, авторських рис, але в основному відповідає нормам етикетної організації спілкування.

Список використаної літератури:

1. Арутюнова Н. Д. Предложение и его смысл: Логико-семантические проблемы. Москва : Наука, 1976. 383 с.
2. Болотов В. И. Множественное число имени собственного и апеллятива // Имя нарицательное и собственное / под ред. А. В. Суперанской. Москва : Наука, 1978. С.93–106.
3. Земляк В. С. Твори : в 4 т. Т. 3 : Лебедина згряя ; Зелені Млини : повісті. Київ : Дніпро, 1983. 619 с.
4. Карпенко Ю. А. Пушкинский ономастикон. «Повести Белкина» // Русское языкознание : науч. сб. Вып. 2. Київ : Вища школа, 1981. С. 80–86.
5. Кричун Л. П. Проблема номінації персонажів у сатиричному тексті (на матеріалі творів О. Черногуза, Є. Гуцала, П. Загребельного) // Питання сучасної ономастики: Статті та тези за матеріалами VII Всеукраїнської ономастичної конференції (1-3 жовтня 1997 р.). Дніпропетровськ, 1997. С.103–105.
6. Ларин Б. А. Эстетика слова и язык писателя [Текст] : избранные статьи / авт. предисл. А. Федоров. Ленинград : Худож. лит. Ленингр. отд-ние, 1974. 288 с.
7. Лотман Ю. М. Роман А. С. Пушкина «Евгений Онегин»: комментарий. Ленинград : Просвещение, 1983. 416 с.

8. Подольская Н. В. Словарь русской ономастической терминологии / изд. 2-е, перераб. и доп. Москва : Наука, 1988. 192 с.
9. Суперанская А. В. Общая теория имени собственного. Москва : Наука, 1973. 366 с.
10. Тютюнник Г. М. Вир. Київ : Дніпро, 1964. 543 с.

Анотація

Соколова Алла. Прізвища в антропоніміконі романів Григорія Тютюнника «Вир» та Василя Земляка «Лебедина зграя»

У статті досліджується функціонування антропомоделі «прізвище» в антропоніміконі романів Г. Тютюнника «Вир» та В. Земляка «Лебедина зграя». З'ясовуються основні функції та специфіка добору прізвищ. На широкому контекстному матеріалі детально досліджено ситуації ужитку прізвищ.

Ключові слова: антропоформула, антропомодель, прізвище, ситуація спілкування.

Summary

Sokolova Alla. The Surnames in the Anthroponymic Novels of Grigoriy Tyutyunnyk «Whirlpool» and Vasilii Zemlyak «Swan Flock»

The article explores the functioning of the anthropomodel «surname» in the anthroponimikon of the novels of G. Tyutyunnyk «Whirlpool» and V. Zemlyak «Swan flock». The main functions and specifics of the surnames selection were investigated. The situations of using surnames are studied in detail on a wide contextual material.

Key words: anthropoformula, anthropomodel, surname, communicative situation.

DOI 10.31909/2663-7103.2019-(5)-14

УДК821.161.2-1.09(092)

Ганна Токмань

(м. Переяслав-Хмельницький)

ДІАЛОГ ЛЮДИНИ З ПРИРОДОЮ В ЗБІРЦІ «ЛІРИЧНІ ПОЕЗІЇ» ВОЛОДИМИРА СВДІЗІНСЬКОГО

Володимир Свідзінський – глибоко оригінальний український поет, своєрідність таїться в духовних глибинах його текстів. Однією з рис цієї оригінальності є ширий, інтимізований, на рівні серця, діалог людини з природним довкіллям. Філософський сенс і поетика спілкування ліричного героя творів В. Свідзінського з природою є проблемою літературознавчого дослідження.

Вважаючи, що Володимир Свідзінський «для української поезії поет майже унікальний», Василь Стус пояснює цю унікальність, зокрема, входженням образного світу у світ природи, інтимністю діалогу «людина – довкілля». В. Стус пише: «Ці вірші існують так, як існує дерево, камінь, вода. Вони сповнені самих себе і ніби сотворені виключно для автора. Це просто знаки його особистої певності й самоутвердження. <...> Його віра вречевилася у незрадний, недвозначний природний світ» [5, с. 5]. Подібність існування віршів В. Свідзінського до самодостатнього життя природи, помічена В. Стусом, пояснює діалогічність художніх текстів поета.

Лірику В. Свідзінського вивчали такі науковці, як І. Дзюба, Г. Кернер, М. Моклиця, В. Неборак, Е. Райс, А. Свідзінський, Е. Соловей, В. Стус, В. Яременко